

Tweetalig onderwijs in het voortgezet onderwijs

Annelies Messelink

Samenvatting

In dit rapport bieden we inzicht in het profiel van scholen en leerlingen in tweetalig onderwijs (tto) in het voortgezet onderwijs (vo). We kijken onder andere naar de onderwijsniveaus waarop tto wordt aangeboden, de sociaal-culturele achtergrond van tto'ers, de profielen die tto-leerlingen volgen, de studierichtingen die ze in het hoger onderwijs kiezen en hun visie op toekomstige talige en buitenlandervaringen. We maken hierbij gebruik van actuele gegevens van Nuffic, dat het netwerk tto beheert. Daarnaast analyseren we gegevens uit de startmonitor die ieder jaar door ResearchNed wordt afgenomen onder instromende studenten in het hoger onderwijs¹. Hierin wordt respondenten onder andere gevraagd of zij tweetalig onderwijs hebben gevolgd. Van de respondenten die in 2015-16 en 2016-17 aan een bachelor in Nederland begonnen, had 6,7% als scholier tweetalig onderwijs gevolgd. Aangezien deze vragenlijst alleen wordt afgenomen onder studenten in het ho, kunnen we met deze gegevens geen beeld schetsen van scholieren die net het vmbo hebben afgerond. De opvallendste bevindingen worden hieronder samengevat:

- In 2017-18 bieden 119 middelbare scholen in het voortgezet onderwijs tweetalig onderwijs (tto) aan. Scholen bieden tto het vaakst aan op het vwo (120 afdelingen); gevolgd door de havo (63 afdelingen) en het vmbo (31 afdelingen). In 2017-18 nam het aantal vmbo-afdelingen toe met 24% ten opzichte van 2016-17. Voor het havo was de groei 8,6% en de groei op het vwo was het kleinst, namelijk 1,7%.
- In 2017-18 zijn er in totaal 36.254 tto-leerlingen. Hiervan zit 76,9% op het vwo, 14,4% op de havo en 8,7% op het vmbo.
- De groei van het aantal tto-leerlingen ten opzichte van 2016-17 is het sterkst op de havo (28,9%), gevolgd door het vmbo (9,9%) en op de laatste plaats het vwo (4,4%). Tto is sterker vertegenwoordigd in de onderbouw dan in de bovenbouw.
- Voor scholieren op de havo hangt het volgen van tto niet nauw samen met hun profielkeuze. Tto'ers op het vwo daarentegen kiezen relatief vaker voor de profielen Natuur en Techniek of Economie en Maatschappij dan niet-tto'ers.
- Van alle mannelijke instromers in het HO gaf 7,2% aan tto te hebben gevolgd, van alle vrouwelijke instromers heeft 6,3% tto gedaan.
- Tto-leerlingen die naar het hoger onderwijs doorstromen, kiezen relatief vaak voor een studie in het domein Economie, een hbo-studie in Taal & Cultuur, een wo-studie in Techniek of een sectoroverstijgende studie in het wo.
- Kinderen waarvan ten minste één ouder hoogopgeleid is, hebben vaker tto gedaan dan kinderen van wie de ouders niet hoogopgeleid zijn. Dit geldt voor alle niveaus.
- De meeste tto-leerlingen hebben ouders met een Nederlandse achtergrond. Echter, kinderen van ouders met een westerse of niet-westerse migratieachtergrond doen verhoudingsgewijs vaker tto.
- Ruim 80% van de ho-instromers die tto hebben gedaan, verwacht geen problemen met taal tijdens hun opleiding. Bij de overige ho-instromers is dit percentage 57,9%.
- Van de tto-leerlingen is 70,9% van plan naar het buitenland te gaan tijdens hun studie, ten opzichte van 57,5% van de eerstejaarsstudenten die geen tto hebben gedaan.

1) Schoolverlatersonderzoeken van Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA), zie: <http://roa.sbe.maastrichtuniversity.nl/>.

Inhoudsopgave

	Samenvatting	2
	Inhoudsopgave	3
1.	Introductie	4
2.	Tweetalig onderwijs in Nederland	6
3.	Tto-leerlingen	9
4.	Doorstroom naar het hoger onderwijs	12
5.	Achtergrond ouders	13
6.	Impact tto	15
7.	Conclusies en aanbevelingen	17
8.	Methodologische overwegingen	18
	Bronnen	19
	Colofon	20

1. Introductie

Tweetalig onderwijs (tto) bestaat sinds 1989 in het voortgezet onderwijs. Indien een school dit aanbiedt, kunnen leerlingen ervoor kiezen om tweetalig onderwijs te doen, waarvoor ouders dan vaak een extra bijdrage betalen. In tweetalig onderwijs krijgen leerlingen minimaal de helft van de vakken in de vreemde taal aangeboden. Docenten maken hierbij gebruik van de CLIL-methode (Content and Language Integrated Learning), waarbij ook andere vakken dan taalvakken in het Engels worden aangeboden. Zo kan er bijvoorbeeld met een Engelstalige methode gewerkt worden voor wiskunde, waarbij er alleen Engels wordt gesproken in de les. Tweetalige leerlingen doen het reguliere Nederlands eindexamen en krijgen een vwo-, havo- of vmbo-diploma. Ze kunnen daarnaast ook een internationaal erkend certificaat behalen.

Een vloeiende en adequate beheersing van een tweede taal, doorgaans het Engels, is één van de voornaamste doelstellingen van tto. Een andere primaire doelstelling is het verruimen van de internationale blik. Scholen moeten aantonen hoe zij projecten en activiteiten in het onderwijs inbedden die bijdragen aan een internationale oriëntatie. Ook zijn scholen verplicht om samenwerkingsprojecten te organiseren. Dat kan via een uitwisseling, fysiek of virtueel. Tto-leerlingen verwerven daarmee culturele kennis en inzicht in hun eigen positie in een mondiale gemeenschap. De internationale activiteiten, binnen en buiten het curriculum, vormen de leerlijn Europese en Internationale Oriëntatie (EIO). Deze kan een school baseren op het Common Framework for Europe Competence (CFEC), waarin veel aandacht wordt besteed aan wereldburgerschap en interculturele vaardigheden. Het kenmerkende aan tto is dus de inbedding van de vreemde taal in internationale en interculturele contexten, waarbij de lesstof zoveel mogelijk wordt aangeboden vanuit een internationaal perspectief.

Momenteel werkt een regiegroep van rectoren, schoolleiders, coördinatoren en docenten aan een hernieuwde visie: tto 2.0. Tweetalig onderwijs valt daarin uiteen in de volgende drie pijlers: taalvaardigheid, wereldburgerschap en persoonsontwikkeling. De impact van tto is respectievelijk meetbaar (taalvaardigheid), aantoonbaar (wereldburgerschap) en merkbaar (persoonsontwikkeling). In onderzoek is aangetoond dat tto-leerlingen een hoger niveau Engels behalen en dat de resultaten voor andere vakken ook beter zijn dan het landelijk gemiddelde (Verspoor et al., 2010). Wat betreft de impact van tto zijn er voorsnog geen negatieve effecten van tweetalig onderwijs gerapporteerd (Verspoor et al., 2010). In verband met de impact van tto wordt in hoofdstuk 6 gekeken naar het vertrouwen van leerlingen in hun eigen taalvermogen en hun interesse in studeren in het buitenland.

Tto sluit aan bij de ambitie van de Onderwijsraad (Maassen van den Brink & Van der Rest, 2016) dat iedere leerling internationalisering in het onderwijs ervaart. Steeds vaker komen leerlingen in aanraking met andere talen en culturen, thuis of op reis, waardoor internationalisering volgens de Onderwijsraad (Maassen van den Brink & Van der Rest, 2016) een integraal onderdeel van het onderwijs zou moeten zijn. Het belang wordt ook verklaard vanuit maatschappelijke uitdagingen die vaak in onderwijsprojecten terugkomen, zoals duurzaamheid, klimaat, migratie, internationale handel en technologische ontwikkelingen.

Waar de internationalisering van het onderwijs al goed op gang is volgens de Onderwijsraad, bestaan er ook nog uitdagingen. Zo is een belangrijke uitdaging de toegankelijkheid van internationalisering voor iedere leerling. De Inspectie van het Onderwijs presenteerde in april 2018 de Staat van het Onderwijs (onderwijsverslag over 2016-17)². De toegankelijkheid blijkt voor het algehele onderwijs één van de grootste uitdagingen. Uit het rapport blijkt dat met name het opleidingsniveau van de ouders bepalend is voor de segregatie in het voortgezet onderwijs. Dit wordt al zichtbaar in de keuze voor een basisschool, die sterk gesegregeerd is naar het opleidingsniveau van de ouders. Ook krijgen kinderen van lager opgeleide ouders basisschooladviezen voor lagere opleidingsniveaus. In mindere mate wordt segregatie bepaald door het inkomensniveau en de migratieachtergrond van ouders. Kinderen met lager opgeleide ouders en kinderen met een migratieachtergrond doen minder vaak vwo dan leerlingen met hoger opgeleide ouders en zonder migratieachtergrond (Onderwijsinspectie, 2018, p. 30). In de grote steden en grootstedelijke gebieden is dit effect nog veel sterker. De toename van scholen met een bijzonder aanbod, zoals technasia, vernieuwingscholen en tweetalig onderwijs, zou hier volgens de Inspectie ook aan kunnen bijdragen. Het is daarom belangrijk om tweetalig onderwijs goed te monitoren en bijzondere aandacht te besteden aan de toegankelijkheid ervan.

In dit rapport schetsen we een beeld van de omvang van tweetalig onderwijs. We analyseren het profiel van tto-leerlingen, hun verspreiding over verschillende schoolniveaus en hun profielkeuzes. We kijken naar de doorstroom van tto'ers naar het ho, evenals hun verwachtingen over toekomstige talige en buitenlandervaringen. Dit rapport combineert actuele gegevens van het netwerk tto, dat is ondergebracht bij Nuffic, met data van een vragenlijst die door ResearchNed in september 2015 en 2016 is afgenomen onder instromers in het hoger onderwijs. Hiervan heeft 6,7% als scholier tto gevolgd. Aan de hand van deze gegevens kunnen we vragen stellen over de toegankelijkheid en inclusiviteit van tto, maar ook over de verschillen tussen ho-instromers met of zonder tto-achtergrond.

2) <https://www.destaatvanhetonderwijs2018.nl>

2. Tweetalig onderwijs in Nederland

Het netwerk tto bestaat sinds 1994 en wordt beheerd door Nuffic. Iedere tto-school is verplicht om lid te worden van dit netwerk en kan gecertificeerd worden. In 2017-18 zijn er 119 hoofdvestigingen scholen zijn aangesloten bij het netwerk tto. Het aantal scholen is ten opzichte van 2016-17 niet toegenomen.

Als we echter kijken naar onderstaande tabel, zien we wel een toename in het aanbod van tto op afdelingsniveau. Ten opzichte van 2016-17 zijn er in 2017-18 2 vwo-afdelingen bijgekomen, dat is een stijging van 1,7%. In 2017-18 kwamen er 5 havo-afdelingen bij, een stijging van 8,6% ten opzichte van 2016-17. De grootste stijging zien we op het vmbo, in 2017-18 zijn er 6 afdelingen bijgekomen die tto aanbieden. Daarmee is het aantal vmbo-afdelingen gestegen met 24%. Ondanks dat het tto-scholen niet is gegroeid, is het aanbod van tto dus wel gegroeid doordat scholen hun aanbod uitbreiden naar andere niveaus.

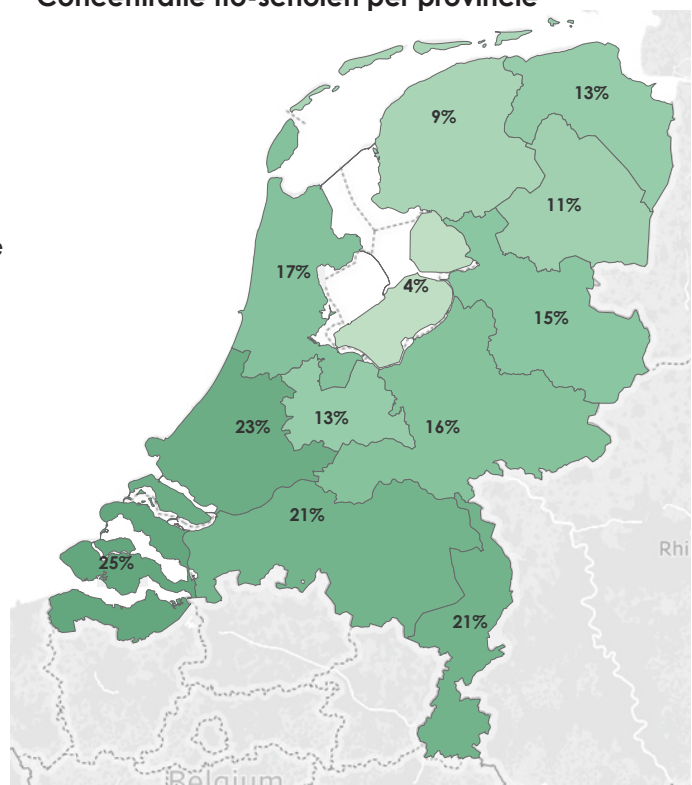
Groei van het aantal afdelingen dat tto aanbiedt, tussen 2016-17 en 2017-18

	2016-17	2017-18	Groei t.o.v. 2016-17
Vwo	118	120	1,7%
Havo	58	63	8,6%
Vmbo	25	31	24%

Regionaal bereik

De scholen zijn verspreid over het hele land, met de hoogste concentratie tto-scholen in Zeeland. Hier biedt 25% van de scholen tweetalig onderwijs aan. In Zuid-Holland geldt dit voor 23% van de scholen en in Brabant en Limburg biedt 21% van de scholen tto aan. De provincies waar verhoudingsgewijs het minste aantal scholen tto aanbiedt, zijn Flevoland (4%) en Groningen (9%), gevolgd door Drenthe (11%) en Friesland (13%).

Concentratie tto-scholen per provincie

3) Wij tellen alleen bekostigde scholen op hoofdvestiging

Tweetalig onderwijs in het primair onderwijs (po)

Ook in het primair onderwijs worden steeds vaker delen van het onderwijs in het Engels gegeven. In het primair onderwijs zijn de doelen vergelijkbaar met tto, namelijk het bevorderen van de algemene taalontwikkeling door het leren van een vreemde taal en het internationaal bewustmaken van jonge kinderen. In 2017-18 zijn er 1317 scholen die vroeg vreemdetalenonderwijs (vvto) aanbieden. In vvto is het wettelijk toegestaan om tot 15% van de lestijd in het Engels, Frans of Duits te geven. Dat komt neer op zo'n 4 uur per week. In 2014 is er een pilot tweetalig primair onderwijs (tpo) gestart. Hieraan doen 19 scholen mee en hierbij krijgen leerlingen 30% tot 50% van de tijd les in het Engels. De pilot loopt van 2014 tot en met 2019, waarin wordt gemeten wat het effect hiervan is op de taalontwikkeling van kinderen.

Tweetalig middelbaar beroepsonderwijs (mbo)

Tweetaligheid in het mbo staat nog relatief in de kinderschoenen. Volgens de in 2016 vastgestelde Standaard Tweetalig mbo doen studenten in een tweetalige mbo-opleiding minimaal de helft van de vakken in een vreemde taal. In plaats van Engels kan dit ook de Duitse taal zijn. Vaak is aan een tweetalige opleiding een internationaal erkend diploma verbonden, zoals het BTEC-diploma of een Goethe-certificaat. Net als in het vo wordt er bij tweetalig mbo-onderwijs veel aandacht besteed aan internationalisering, veelal door stage in het buitenland maar ook door virtueel samen te werken met buitenlandse studenten en kennis op te doen van andere culturen. In 2017 boden circa 21 mbo-instellingen gezamenlijk 39 tweetalige opleidingen aan. Uit een inventarisatie van Nuffic blijkt dat er momenteel circa 3000 studenten tweetalig mbo volgen. Hoewel dit maar een fractie is van het totaal aantal mbo-studenten, zien we dat dit aantal de afgelopen jaren sterk stijgt en er steeds meer opleidingen lid worden van het netwerk tweetalig mbo.

Tweetaligheid in het hoger onderwijs (ho)

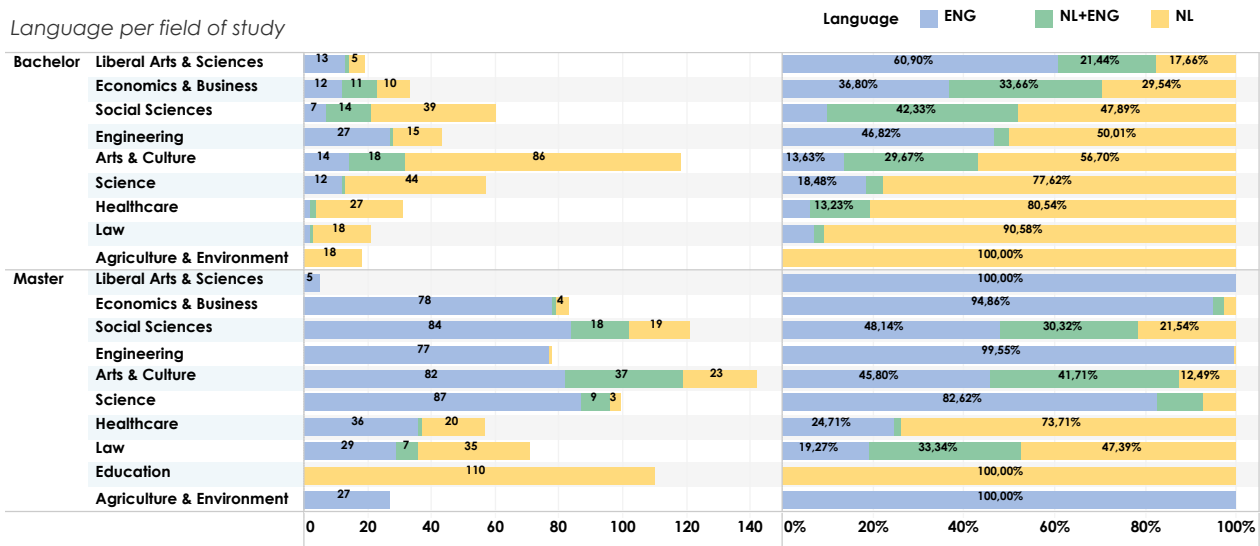
In Nederland neemt het aantal Engelstalige opleidingen in de masterfase al jaren toe. Ook kunnen steeds meer studenten kiezen voor een Engelstalige bacheloropleiding. In 2015-16 was 20% van de wo-bacheloropleidingen in het Engels (KNAW, 2017)⁴. Op masterniveau is dit 69,2 procent (KNAW, 2017). Voor de bachelors in het hbo zijn deze aantallen aanzienlijk lager: slechts 8,2% van de hbo-bachelors wordt aangeboden in het Engels.

Er zijn behoorlijke verschillen in het aanbod van Engelstalige opleidingen per studierichting. Op WO-bachelorniveau is Engels alleen gangbaar binnen de university colleges, economische studies, sociale wetenschappen en de techniek. Op WO-masterniveau is dit omgekeerd, en is Engels voor de meeste richtingen de norm. Binnen de studierichtingen onderwijs (lerarenopleidingen) en gezondheidzorg is Nederland verreweg de meest gangbare voertaal, zowel in de bachelor als de master. Voor de groene opleidingen (hoofdzakelijk: Wageningen University) is al het bacheloronderwijs in het Nederlands, terwijl de masters in alle gevallen volledig in het Engels zijn.

4) <https://www.know.nl/nl/actueel/publicaties/nederlands-en-of-engels>

Er studeren ruim tweemaal zoveel Nederlandse als internationale studenten in Engelstalige studieprogramma's aan universiteiten in Nederland. Omgekeerd doen internationale studenten in Nederland, behalve die uit België, Duitsland en Suriname, vrijwel altijd een Engelstalig programma. In Duitsland en Frankrijk daarentegen studeert een meerderheid van de internationale studenten juist in het Duits en Frans⁵.

Language per field of study

Vanaf 2017 zijn in de media, samenleving en politiek steeds vaker zorgen geuit over 'verengelsing' in het hoger onderwijs. Hoewel er geen aanwijzingen zijn dat Engelstalig onderwijs een significante invloed heeft op het studiesucces of de gemiddelde studenttevredenheid, blijven er zorgen bestaan over de toegankelijkheid van het hoger onderwijs voor Nederlandse studenten. Daarnaast kan het hoger onderwijs veel leren van de manier waarop in het voortgezet onderwijs tweetalig onderwijs wordt vormgegeven⁶. Zo heeft de Tweede Kamer een motie aangenomen over het delen van best practices tussen het vo en het ho. Hierin wordt benadrukt dat tto bewezen successen heeft in taalbeleid, didactische concepten en een kwaliteitszorgsysteem.

5) <http://www.oecd.org/migration/recruiting-immigrant-workers-the-netherlands-2016-9789264259249-en.htm>
 6) <https://www.nuffic.nl/nieuws/actuele-themas/engels-in-het-onderwijs>

3. Tto-leerlingen

In dit hoofdstuk geven we meer achtergrondinformatie over de tto-leerlingen. In 2017-18 volgen er in totaal 36.254 leerlingen tto. In 2016-17 waren dit er 33.618, waarmee het aantal tto-leerlingen in 2017-18 is gestegen met 7,8% ten opzichte van 2016-17.

In de grafiek hieronder zien we dat zowel in 2016-17 als in 2017-18 het overgrote aandeel van de leerlingen op het vwo zit, gevolgd door de havo en het vmbo. In 2017-18 zit 76,9% van de tto-leerlingen op het vwo, gevolgd door de havo (14,4%) en het vmbo (8,7%). Als we kijken naar de groei van het aantal tto-leerlingen, zien we een andere beweging. Dan staat het vwo op de laatste plaats met 4,4% groei in 2017-18 ten opzichte van 2016-17. Het vmbo groeide in die periode met 9,9% en het aantal tto-leerlingen op de havo is met 28,9% bijna een kwart toegenomen.

Groei aantal tto-leerlingen tussen 2016-17 en 2017-18, per niveau

Jaar	Niveau	Aantal
2016	Total	33.618
	vwo	26.693
	havo	4.039
	vmbo	2.886
2017	Total	36.254
	vwo	27.874
	havo	5.208
	vmbo	3.172

In onderstaande grafiek zien we tot slot dat tto ruimer is vertegenwoordigd in de onderbouw dan in de bovenbouw, zowel op de havo als het vwo. In de praktijk start een school vaak met tto op de onderbouw van het vwo. Indien dit eenmaal goed loopt, kunnen scholen hun aanbod uitbreiden naar zowel de havo- als vmbo-afdelingen indien ze deze hebben, alsook naar de bovenbouw. Zo kan het dat ondanks een kleine stijging in het aantal scholen het aantal leerlingen alsnog flink kan toenemen.

Verdeling per niveau van tto-leerlingen over onderbouw en bovenbouw

	vmbo	havo	vwo
onderbouw	1.876	3.275	17.974
bovenbouw	1.296	1.933	9.900

Geslacht tto-leerlingen

In september 2015 en september 2016 vroeg ResearchNed aan ho-instromers of zij tto hebben gedaan in het voortgezet onderwijs. Ho-instromers zijn eerstejaarsstudenten die beginnen aan een hbo- of universitaire bachelor. Aangezien deze vragenlijst wordt afgenomen onder eerstejaarsstudenten in het hbo of wo, kunnen we in de komende vragen geen beeld schetsen van de achtergrond van vmbo-leerlingen in het tto.

Van de respondenten had 6,7% als scholier tto gevolgd. In deze groep kozen mannen vaker voor tto dan vrouwen: 7,2 procent van de mannelijke ho-instromers heeft tto gevolgd, tegenover 6,3 procent van de vrouwen.

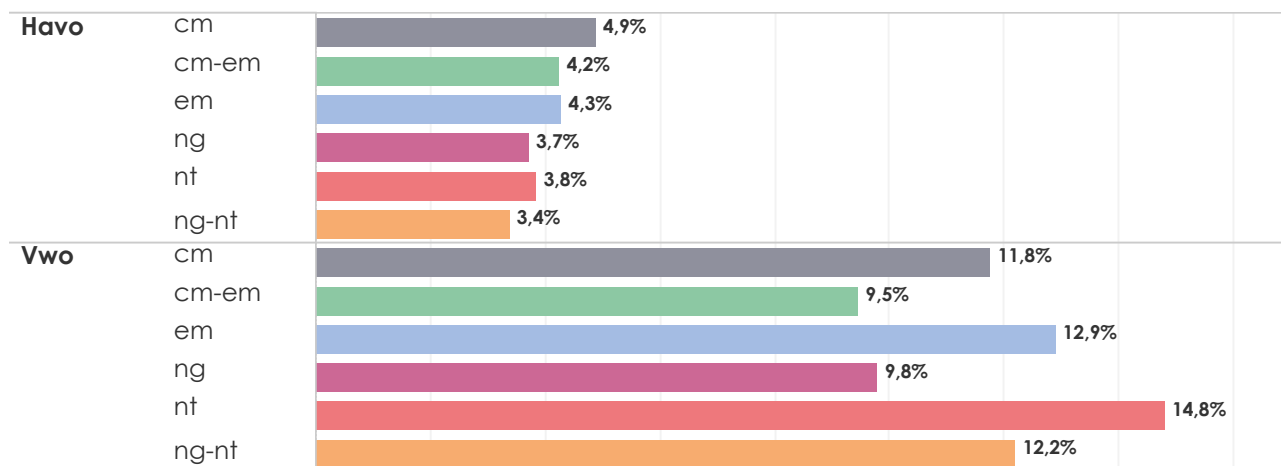
Geslacht

Profielkeuze

In de ResearchNed-vragenlijst is ho-instromers ook gevraagd welk profiel ze hebben gevolgd in het voortgezet onderwijs. In onderstaande grafiek zien we de antwoorden van de voormalige tto-leerlingen. Leerlingen starten in de onderbouw met tweetalig onderwijs en kiezen later in de bovenbouw een profiel.

Profielkeuze van voormalige tto-leerlingen op havo en vwo

Verhoudingsgewijs doen tto-leerlingen het vaakst cm op de havo. Van alle ho-instromers die Cultuur en Maatschappij (CM) hebben gedaan, deed 4,9% tweetalig onderwijs. Daarnaast heeft het grootste aandeel tto'-ers Economie en Maatschappij (EM) gedaan. Het aandeel tto-leerlingen lijkt op de havo relatief evenredig verdeeld over de verschillende profielen.

Bij vwo-leerlingen lijkt er een sterkere relatie tussen de profielkeuze en het doen van tto. Maar liefst 14,8 procent van de voormalige vwo'ers met een NT-profiel die in het ho instroomt, heeft een tweetalige vooropleiding gedaan. Ook een combinatie van de exacte profielen NT en NG is relatief vaak gekozen door tto-leerlingen op het vwo (12,2%), terwijl NG minder vaak wordt gekozen (9,8%). Ook hebben tto'ers relatief vaak EM gekozen, namelijk 12,9%.

Het is interessant om te vermelden dat de keuze voor een profiel invloed heeft op de kansen in het vervolgonderwijs, en daarmee de arbeidsmarkt. De keuze voor een profiel zoals CM laat minder opties open voor het vervolgonderwijs, terwijl de keuze voor Natuur en Techniek alle opties openhoudt (Onderwijsinspectie, 2018). Het zijn veelal technische studies en geneeskunde die een bepaald vakkenpakket of profiel vereisen. Tto'ers staan bekend als ambitieuze leerlingen. Daarbij past een strategische keuze voor een profiel.

Profielkeuze en geslacht

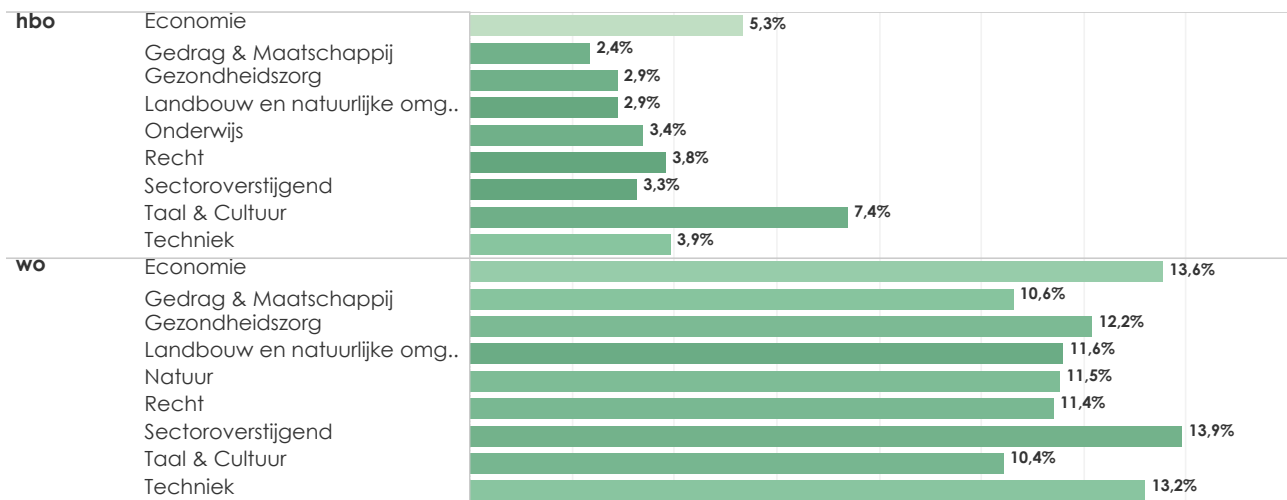
Het overtal van jongens in het tto overlapt deels met de profielkeuze op het vwo. Op het vwo doen tto-leerlingen verhoudingsgewijs vaak het NT-profiel: 177.000 jongens op het vwo voor NT en slechts 90.000 meisjes⁷. Overigens neemt het aantal vrouwen dat NG en NT doet al jaren veel sterker toe dan het aantal jongens (Onderwijsinspectie, 2018). Op de havo kozen tto'ers het vaakst voor CM. Landelijk werd dit profiel door 11.000 vrouwen gekozen tegenover 2.700 mannen (DUO, Cijfer VO 2016). Dit zou de oververtegenwoordiging van mannen dan weer kunnen tegengaan, ware het niet dat het aandeel vwo'ers aanzienlijk hoger is dan havisten onder tto-leerlingen. EM staat landelijk en bij tto'ers, zowel voor havo-leerlingen als vwo-leerlingen, op de tweede plaats.

7) <https://www.onderwijsincijfers.nl/kengetallen/voortgezet-onderwijs/deelnemersvo/profielen-in-het-vo>

4. Doorstroom naar het hoger onderwijs

In de vragenlijst van ResearchNed worden hbo- en wo-instromers gevraagd welke opleiding ze hebben gekozen⁸. ResearchNed heeft de DUO-indeling van sectoren gebruikt om de antwoorden te reduceren tot een aantal sectoren. In onderstaande grafiek zien we het aandeel tto-leerlingen dat voor een opleiding in onderstaande sectoren heeft gekozen. Dit is afgezet tegen de gegevens van alle instromende respondenten en hun keuze voor een studierichting.

Vervolgstudies hoger onderwijs van voormalige tto-leerlingen

De eerder besproken relaties tussen tto en profielkeuze zien we deels terug in de keuze voor studierichtingen. In het hbo kiezen voormalige tto-leerlingen relatief vaker voor studies in de richting Taal & Cultuur en Economie. Dit komt overeen met hun keuze voor de profielen EM en CM. Daarnaast zien we in het wo dat voormalige tto-leerlingen verhoudingsgewijs vaker een studie volgen in de richtingen Sectoroverstijgend, Techniek en Economie. Dit komt overeen met tto-leerlingen op het vwo, die verhoudingsgewijs vaak NT deden, gevolgd door EM en een combinatie van NT en NG. Onder de categorie Sectoroverstijgend vallen onder andere joint degrees en studies als Liberal Arts & Sciences, International Studies, PPE (Philosophy, Politics & Economics) en PPLE (Politics, Psychology, Law & Economics). Dergelijke opleidingen worden vaak in het Engels aangeboden, onder andere op university colleges. We vermoeden dat ze vaker doorstromen naar Engelstalige onderwijsprogramma's, maar dit kunnen we helaas nog niet aantonen. Hiervoor is meer onderzoek naar de doorlopende leerlijn nodig⁹.

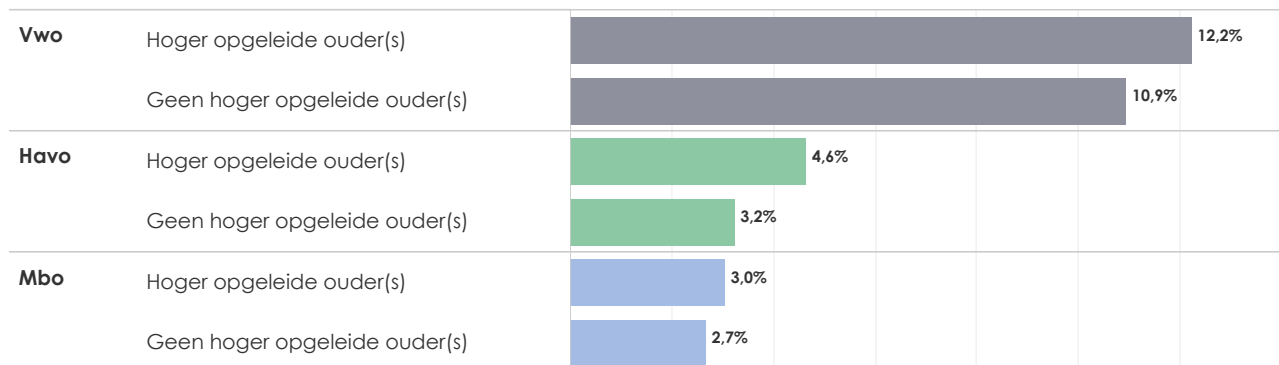
8) <https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/publicaties/2017/07/05/indeling-sector-overstijgend>

9) Betere onderwijsregistratie waarbij op leerlingenniveau het wordt bijgehouden indien ze deelnemen aan bijzonder onderwijs.

5. Achtergrond ouders

In de vragenlijst is ho-instromers gevraagd naar de achtergrond van hun ouders. Allereerst is er gekeken naar het opleidingsniveau. Leerlingen waarvan één of meer ouders hoogopgeleid zijn, doen vaker tto (7,7%) dan kinderen die geen hoogopgeleide ouders hebben (5,0%). Uit onderstaande grafiek blijkt dat dit geldt voor alle onderwijsniveaus. Let wel: deze percentages zeggen alleen wat over voormalige tto-leerlingen die de vragenlijst van ResearchNed invulden in 2016-17 en 2017-18. Het betreft alleen de instromers in een hbo- of universitaire bacheloropleiding.

Opleidingsniveau ouders van ho-instromers vanuit tweetalig onderwijs, opgesplitst per niveau

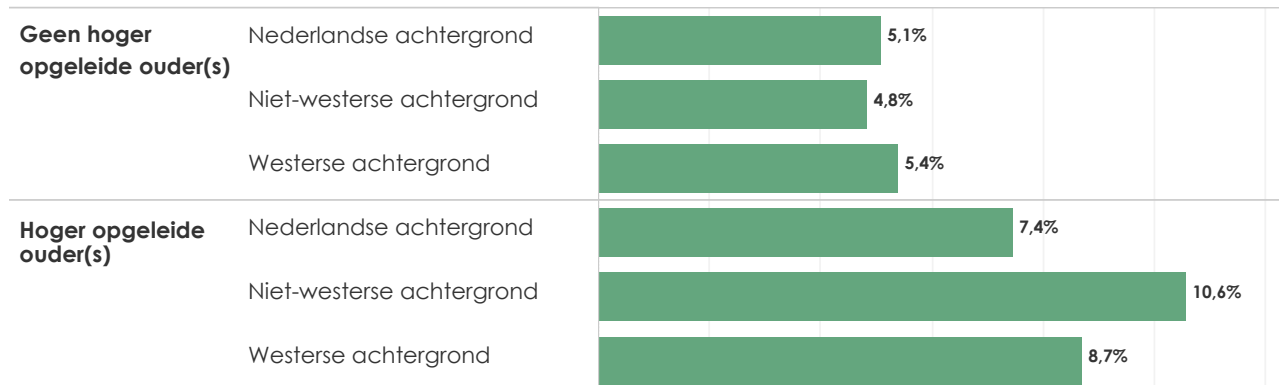
Van de voormalige tto'ers hebben 1848 leerlingen geen migratieachtergrond (86,5%), 235 instromers hebben ouders met een niet-westerse migratieachtergrond (7,9%) en 161 instromers hebben ouders met een westerse migratieachtergrond (5,7%). In onderstaande grafiek zien we het relatieve aandeel van tto-leerlingen onder deze verschillende groepen. Leerlingen met ouders zonder migratieachtergrond doen verhoudingsgewijs minder vaak tto dan leerlingen met ouders van een niet-westerse of westerse migratieachtergrond. In totaal hebben 7,7% van de ho-instromers wier ouders een westerse migratieachtergrond hebben, tto gedaan op de middelbare school. Van de ho-instromers wier ouders geen migratieachtergrond hebben, deed 6,6% tto.

Migratieachtergrond ouders van ho-instromers vanuit tweetalig onderwijs

Tot slot zien we in onderstaande grafiek dat er sprake is van een relatie tussen de achtergrond van de ouders en, met name, leerlingen van wie één of beide ouders hoger opgeleid zijn. Van de leerlingen wier ouders hoger opgeleid zijn, doen de kinderen van ouders met een niet-westerse migratieachtergrond relatief het vaakst tto (10,6%).

Migratieachtergrond ouders van ho-instromers vanuit tweetalig onderwijs, opgesplitst per opleidingsniveau

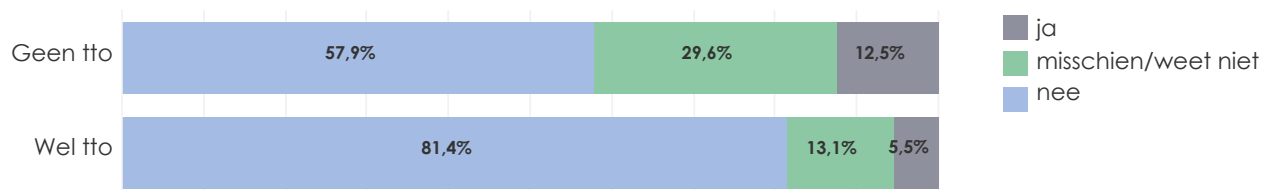
Als we kijken naar de achtergrond van de ouders van tto-leerlingen, vallen twee dingen op. Allereerst valt op dat ho-instromers die tweetalig onderwijs hebben gedaan, relatief vaak hoger opgeleide ouders hebben. Dit is echter een fenomeen dat niet enkel vanuit het bijzonder onderwijs is te verklaren. De meeste tto-leerlingen zitten (vooralsnog) op het vwo. Zoals in de inleiding al werd besproken, is de segregatie het sterkst naar opleidingsniveau en kennen vwo-afdelingen in het algemeen vooral leerlingen met hoger opgeleide ouders (Onderwijsinspectie, 2018, p.30). Daarnaast valt op dat tweetalig onderwijs verhoudingsgewijs vaker is gekozen door ho-instromers wier ouders een migratieachtergrond hebben. Waar de segregatie in opleidingsniveau van de ouders nog altijd doorzet, neemt het percentage leerlingen met een migratieachtergrond juist toe op alle onderwijsniveaus (weliswaar sterker in het vmbo dan het vwo) volgens de Onderwijsinspectie (2018). In het geval van tto zien we dat leerlingen wier ouders een migratieachtergrond hebben, verhoudingsgewijs vaak deelnemen aan tto. Wel geldt ook hier een sterk effect van het opleidingsniveau: onder leerlingen wier ouders hoger opgeleid zijn, is het aandeel tto-leerlingen met ouders met een migratieachtergrond verhoudingsgewijs een stuk groter dan onder leerlingen met ouders zonder migratieachtergrond. Dit zou dus betrekking kunnen hebben op kinderen van expatouders, of bijvoorbeeld vluchtelingen wier ouders een goede opleiding hebben. Voor kinderen die geen hoger opgeleide ouders hebben, is de verdeling relatief evenredig.

6. Impact tto

De impact van tweetalig onderwijs kan op veel niveaus zichtbaar worden, van taalbeheersing tot persoonsvorming. In dit rapport bespreken we alleen de uitkomsten van twee vragen uit de vragenlijst van ResearchNed die betrekking hebben op een houding ten opzichte van taal en een interesse in een buitenlandervaring. Beide zijn thema's waarop we vanuit de doelstellingen van tto een effect mogen verwachten. We kijken in dit hoofdstuk daarom ook naar het verschil tussen ho-instromers die tto hebben gedaan en ho-instromers die geen tto hebben gedaan.

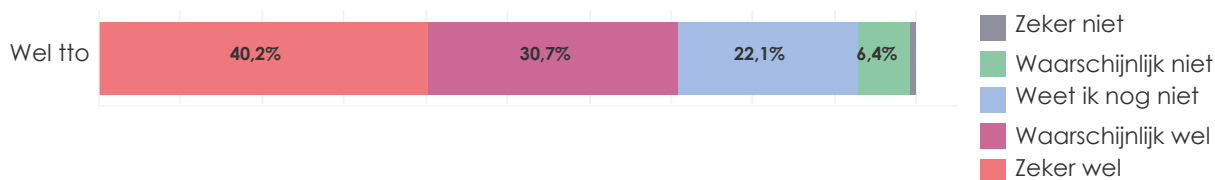
Onderstaande grafiek toont het antwoord op de vraag in hoeverre studenten problemen verwachten met taal tijdens hun opleiding (Nederlands, Engels of andere taal). In totaal verwacht 81,4% van de voormalige tto-leerlingen geen problemen met taal in de toekomst, tegenover 57,9% van de studenten die geen tto hebben gedaan. Helaas kunnen we niet zien in hoeverre deze instromers zich hebben ingeschreven voor Engelstalige opleidingen. Anderzijds kunnen we met een dergelijk verschil wel vermoeden dat tto-leerlingen ook op het gebied van de Nederlandse taal zich beter voorbereid voelen en tto dus in ieder geval niet ten koste gaat van de Nederlandse taal.

Verwachtingen van ho-instromers wat betreft problemen met taal tijdens de opleiding, afgezet tegen wel of geen tweetalig onderwijs in het vo

De ho-instromers is ook gevraagd of ze voor hun studie een periode in het buitenland zouden willen doorbrengen. Voor deze vraag zien we duidelijke verschillen tussen de instromers die wel of geen tto hebben gedaan. Binnen de eerste categorie is 40,2% dit zeker wel van plan en 30,7% waarschijnlijk wel. In totaal wil daarmee ruim meer dan de helft van de voormalige tto'ers tijdens hun studie een periode in het buitenland doorbrengen. Slechts 1% wil dit zeker niet. Bij de ho-instromers die geen tto hebben gedaan, liggen deze percentages anders, zij het nog steeds in het voordeel van een buitenlandervaring. Zo wil 28,8% zeker een periode naar het buitenland. Een nagenoeg gelijk percentage (28,7%) antwoordde "waarschijnlijk wel". Deze beide categorieën vormen ook de meerderheid. Echter, bijna de helft twijfelt of verwacht niet te gaan. In totaal wil 14,7% van de ho-instromers zonder tto waarschijnlijk of zeker geen periode in het buitenland doorbrengen. Bij de voormalige tto'ers is dit slechts de helft hiervan: 7% wil namelijk waarschijnlijk of zeker niet naar het buitenland tijdens hun studie.

Interesse in studeren in het buitenland van ho-instromers, gesplitst voor instromers met en zonder tto

7. Conclusies en aanbevelingen

In "Internationaliseren met ambitie" (Maassen van den Brink & Van der Rest, 2016) beschrijft de Onderwijsraad het belang van internationalisering voor iedere leerling. Er wordt echter ook de kritische noot geplaatst dat internationaal gerichte onderwijsconcepten zoals tweetalig onderwijs met name in het vwo worden ingezet.

Op basis van dit rapport kunnen we enerzijds bevestigen dat tto overwegend wordt aangeboden op vwo-afdelingen (120 afdelingen). In mindere mate kunnen havoleerlingen tto kiezen (63 afdelingen) en in nog mindere mate vmbo-leerlingen (31 afdelingen). We kunnen anderzijds constateren dat het aanbod van tto het hardst stijgt op de havo en het vmbo. Ten opzichte van 2016-17 was de groei van de afdelingen die tto aanbieden 24% voor het vmbo, 8,6% voor de havo en 1,7% voor het vwo. Als we kijken naar de toename van het aantal tto-leerlingen, dan is deze het grootste voor havoleerlingen (28,9%), gevolgd door vmbo-leerlingen (9,9%) en het aantal vwo-leerlingen nam in 2017-18 4,4% toe ten opzichte van 2016-17. Daarnaast is, met name op het vwo en in mindere mate op de havo en het vmbo, het aantal leerlingen veel groter op de onderbouw dan de bovenbouw.

Waar het aantal scholen dat tto aanbiedt niet is gegroeid, zien we dus wel een stijging in het aanbod per afdeling/niveau en in het aantal leerlingen dat tto doet. Dit valt onder andere te verklaren doordat scholen vaak starten met het aanbieden van tweetalig onderwijs op het vwo. Zodra dit goed loopt, kunnen scholen het tweetalige aanbod uitbreiden naar de havo en het vmbo enerzijds, en de bovenbouw anderzijds.

Wat betreft de profielkeuze heeft maar liefst 14,8 procent van de voormalige vwo'ers die met een NT-profiel het ho instromen, een tweetalige vooropleiding gedaan. Landelijk staat NT op de derde plaats en wordt NT ook veel vaker gekozen door jongens dan door meisjes. Gezien de meerderheid van jongens onder tto-leerlingen kan hiermee deels de keuze voor NT worden verklaard. Daarnaast houden leerlingen met dit profiel alle mogelijkheden voor een vervolgstudie open, terwijl bij andere profielen leerlingen soms niet meer in aanmerking komen voor bepaalde technische studies of geneeskunde. Dit zou dan een strategische keuze kunnen zijn van ambitieuze leerlingen voor NT. Een dergelijke ambitie kan ook ten grondslag liggen aan de keuze voor tto. In het vwo volgen voormalige tto-leerlingen verhoudingsgewijs vaker een studie in de richting Sectoroverstijgend, waarbinnen er veel Engelstalige opleidingen zijn. Overeenkomstig hun profielkeuze staan studies in de richtingen Techniek en Economie op de tweede plaats.

Op de havo zijn de keuzes voor profielen meer evenredig verdeeld. In het profiel Cultuur en Maatschappij zit het grootste aandeel tto'ers, gevolgd door Economie en Maatschappij. Landelijk daarentegen staat CM op de vierde plaats en kiest ruim de helft van de havoleerlingen voor EM. In het hbo kiezen voormalige tto-leerlingen relatief veel vaker voor studies in de richting Taal & Cultuur en Economie. Dit komt overeen met de profielkeuze van havoleerlingen. Er valt echter

niet met zekerheid te zeggen dat de hbo-instromers die de startmonitor invulden, daadwerkelijk instroomden vanuit de havo. Ze kunnen ook instromen vanuit het vwo of het mbo.

Wat betreft de toegankelijkheid van tweetalig onderwijs vallen twee dingen op. Allereerst doen leerlingen met één of twee hoger opgeleide ouders vaker tto (7,7%) dan kinderen van wie niet minstens één ouder hoger opgeleid is (5,0%). Dit bleek het geval voor leerlingen van alle niveaus. Wat betreft de etnische achtergrond zien we iets anders. Waar in absolute aantallen de meeste ouders van tto-leerlingen een Nederlandse achtergrond hebben, doen kinderen van ouders met een migratieachtergrond verhoudingsgewijs vaker tto. Dit effect is sterker voor kinderen van hoger opgeleide ouders. Onder kinderen met hoger opgeleide ouders is het percentage tto-leerlingen wier ouders een migratieachtergrond hebben relatief hoger dan dat van leerlingen met ouders zonder migratieachtergrond. Dit kan onder andere inhouden dat er in de eerste groep bijvoorbeeld veel expatkinderen zitten. Voor kinderen die geen hoger opgeleide ouders hebben, is de verdeling relatief evenredig. Deze bevindingen lijken overeen te komen met die van de Onderwijsinspectie (2008). Uit haar rapport blijkt allereerst dat het opleidingsniveau van ouders de grootste segregerende factor is in het onderwijs en dat vwo'ers vooral hoger opgeleide ouders hebben. Waar de segregatie toeneemt op het gebied van opleidingsniveau, daalt de etnische segregatie. De participatie van kinderen van ouders met en zonder een migratieachtergrond is relatief gelijk binnen tto. Sterker nog, van leerlingen wier ouders hoger opgeleid zijn, doen de kinderen van ouders met een migratieachtergrond relatief zelfs vaker tweetalig onderwijs. De Onderwijsinspectie benoemt overigens dat de effecten van segregatie op de leerprestaties zowel positief als negatief kunnen zijn (Onderwijsinspectie, 2018, p.30).

Tot slot is in dit rapport gekeken naar de impact van tweetalig onderwijs op taal en internationale ervaring. In totaal verwacht 81,4% van de voormalige tto-leerlingen geen problemen met taal in de toekomst, tegenover 57,9% van de studenten die geen tto hebben gedaan. Studenten die geen tto hebben gedaan, verwachten meer dan twee keer zo vaak problemen met taal tijdens hun opleiding dan studenten die wel tto hebben gevolgd. Voor alle ho-instromers geldt dat het overgrote deel verwacht naar het buitenland te gaan tijdens hun studie. Dit aantal is met ruim 70% echter aanzienlijk hoger voor voormalige tto-leerlingen dan voor eerstejaarsstudenten die geen tto hebben gedaan, waarvan 57% verwacht in de toekomst naar het buitenland te gaan. Dit toont aan dat tweetalig onderwijs positieve effecten heeft op twee van de belangrijke pijlers van tto, namelijk taal en internationale oriëntatie. Wat betreft de verdere ontwikkeling op taal-, persoons- en wereldburgerschapsniveau is aanvullend onderzoek gewenst om uit te wijzen wat tto te bieden heeft.

8. Methodologische overwegingen

In dit hoofdstuk wordt een aantal korte toelichtingen gegeven op de data van Nuffic en ResearchNed die de basis vormden voor dit rapport.

- Voor het overzicht van het aantal scholen en leerlingen dat tto aanbiedt en volgt, zijn de gegevens van het netwerk tto van Nuffic gebruikt. Hiervan waren alleen de cijfers van 2016-17 en 2017-18 compleet en daarmee voldoende betrouwbaar om over te rapporteren. Hierbij zijn alleen bekostigde scholen geteld. Voor het totaal aantal scholen en leerlingen telden we alleen op hoofdvestigingsniveau, de afdelingen zijn ook op vestigingsniveau bijgehouden.
- De startmonitor van ResearchNed wordt sinds 2008 in september afgenomen onder ho-instromers. Dit zijn eerstejaarsstudenten die net beginnen aan een hbo- of universitaire bachelor. De monitor richt zich op studenten die niet eerder in het hoger onderwijs hebben gestudeerd. Daarom betreffen de tabellen en conclusies alleen studenten die voor het eerst aan een opleiding in het hoger onderwijs beginnen.
- In de startmonitor van ResearchNed zijn geen resultaten herleidbaar naar vmbo-leerlingen, aangezien zij niet rechtstreeks kunnen instromen in een hbo- of wo-bachelor. Wel zit er een klein percentage mbo'ers tussen dat doorgestroomd is naar het hoger onderwijs. Indien deze studenten ja hebben aangevinkt bij tto, zou dit mogelijk ook kunnen betekenen dat zij tweetalig mbo hebben gedaan.
- De startmonitor bevraagt alleen eerstejaarsstudenten aan Nederlandse opleidingen. Helaas kunnen we dus geen uitspraken doen over het aantal tto'ers dat een bachelor in het buitenland doet. Als tto'ers verhoudingsgewijs vaker in het buitenland gaan studeren zijn ze dus ondervertegenwoordigd in het onderzoek.
- In dit rapport zijn alleen de resultaten van ResearchNed uit september 2015 (academisch/schooljaar 2015-16) en september 2016 (academisch/schooljaar 2016-17) gebruikt. Dit is omdat pas sinds 2015 aan ho-instromers wordt gevraagd of ze in hun vooropleiding aan tto of andere vormen van internationalisering hebben deelgenomen. In dit rapport zijn alle resultaten die van ResearchNed worden besproken een gemiddelde van de resultaten van 2015-16 en 2016-17.
- Van de ho-instromers die in 2015 en 2016 de startmonitor invulden, heeft volgens ResearchNed 6,7% als scholier tto gevolgd. In 2015 werden 18.807 respondenten bevroegd en in 2016 waren dit er 16.862. Om te corrigeren voor een overrepresentatie van bepaalde subgroepen in de sample, is voor de berekening van de percentages gebruikt gemaakt van een weegfactor. Voor de berekening van de weefactor is gebruikt gemaakt van de variabelen geslacht, instelling en Croho-sector. De verdeling van deze variabelen, bijvoorbeeld het percentage mannen, in de sample is hierdoor gelijk aan de verdeling in de gehele populatie. Als een gevolg van het gebruik van de weegfactor kunnen percentages niet direct worden geëxtrapoleerd naar absolute aantallen.

9. Bronnen

- KNAW (2017). Nederlands en/of Engels, Taalkeuze met beleid in het Nederlands hoger onderwijs, Amsterdam, KNAW.
- Maassen van den Brink, H. & Van der Rest, A. (2016). Internationaliseren met ambitie. Den Haag. Verkregen via: <https://www.onderwijsraad.nl/publicaties/2015/advies-strategische-agenda-hoger-onderwijs-en-onderzoek-2015-2025/volledig/item7300>
- Onderwijs in cijfers. Verkregen via: <https://www.onderwijsincijfers.nl/kengetallen/voortgezet-onderwijs/deelnemersvo/profielen-in-het-vo>
- Onderwijsinspectie (2017). De indeling van de sector Overstijgend hoger onderwijs. Verkregen via: <https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/publicaties/2017/07/05/indeling-sector-overstijgend>
- Verspoor, M.H., Schuitemaker-King, J., Rein, E.M.J. van, Bot, K. de, & Edelenbos, P. (2010). Tweetalig onderwijs: vormgeving en prestaties. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen. Verkregen via: <https://www.nuffic.nl/publicaties/vind-een-publicatie/tweetalig-onderwijs-vormgeving-en-prestaties.pdf>

Colofon

Tekst

Annelies Messelink
Laurens Steehouder
Daan Huberts

Redactie

Metamorfose vertalingen

Vormgeving

Nuffic/Osage

Ga naar www.nuffic.nl/ccl voor meer informatie over het hergebruik van deze publicatie.

Nuffic Kortenaerkade 11 2518 AX Den Haag
Postbus 29777 2502 LT Den Haag
T 070 4260 260 www.nuffic.nl